

In the name of God

University of Lorestan
Faculty of Letters and Humanities
History Department

**Judas Socioeconomic Status
in middle ages
With Emphasis on Ilchanid
Periods**

Superrsor:

Dr.Hamid Karamipour

Adviosor:

Dr.Jahanbakhsh savaqeb

By:

Sogra Sadeqi nahad

**This is submitted in partial fulfillment
Of the requirement for the degree of
Master of Arts in History.**

September 2010

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«نرفع درجات من نشاء وفوق كل ذي علمٍ عليم»

قرآن کریم

بسمه تعالی

دانشگاه لرستان
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه تاریخ

جایگاه اقتصادی و اجتماعی یهودیان در قرون

میانه با تأکید بر دوره ایلخانان

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر حمید کریمی پور

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر جهانبخش ثواقب

دانشجو:

صغری صادقی نهاد

رساله جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته تاریخ

شهریور ۱۳۸۹

تقدیم به

پدر و مادرم، برادر و همسرم که گستردگی دامنه وسیع محبتشان بهره مشوق من در ساختن پل پیروزی از

شکست بوده اند، که فضای زندگی را به من آموختند و این تحفه را با همه وجودم به آنها تقدیم می نمایم.

پاس خدای عزوجل که طاعتش موجب غربت است و به شکراندرش مزید نعمت

خانواده ام؛ که با مهر و دگر می انواع حمایت ما و پشتیبانی ما نگذاشتند بر زمین. نشینم.

دوستانم؛ که همه آنان را دوست می دارم. دوستانم، آنان که هستند و آنانکه یادشان همواره با من خواهد

بود امید که هرگز از یادشان بی بهره مانم.

معلمین و استادانم؛ که از نخستین کام آموزش تا امروز در امر تعلیم و تربیت حقیر کوشیده اند.

چکیده تحقیق :

یهودیان، بنا بر ملاحظات اعتقادی و اجتماعی خویش معمولاً در حاشیه جامعه ایرانی قرار می گرفتند. به ویژه در دوران اسلامی تاریخ ایران، نظر به نگرش خاص مسلمانان نسبت به این قوم و بدینی های عمومی نسبت به آنان، موقعیت خاصی نداشته اند. از این جهت تنها در پاره ای از دوران اسلامی که تساهل و مدارای دینی در دستور کار حکومت ها قرار داشت، یهودیان ساکن در ایران از حداقل فرصت ها برای مطرح کردن خویش در امور اقتصادی و اجتماعی جامعه بهره می گرفتند. به خصوص با توجه به کامیابی های این قوم در عرصه های اقتصادی بیشتر تلاش بزرگان یهودی به این امر معطوف بود تا با استفاده از تجارب و جایگاه اقتصادی خویش در بستر سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جامعه ی ایرانی جایگاه لازم را به دست آورند، البته یهودیان در همین جهت، با بهره گیری از کارکردهای فرهنگی نیز در این جهت عمل می کردند، در این جهت عمل می کردند، که آن نیز در جای خود موفقیت آمیز بود. در همین راستا در دورانی هم چون حاکمیت آل بویه که مدارای دینی در دستور کار حکومت قرار داشت، شاهد مطرح شدن یهودیان در عرصه های فرهنگی و اجتماعی هستیم که از جمله در دانش پزشکی موفقیت های قابل توجهی به دست آوردند. با این همه یهودیان در عرصه سیاست از چندان موفقیتی برخوردار نبودند و با وجود تمامی تلاش ها مورد بغض صاحبان حکومت قرار داشتند. در این میان تنها در یک دوره از تاریخ ایران دوران میانه است که قوم یهود در پرتو بهره گیری از تجارب بزرگان خویش زمینه های دخالت در سیاست و به تبع آن انجام کارکردهای بیشتر در امور اقتصادی و فرهنگی را به دست آوردند؛ این دوره مصادف با حاکمیت ایلخانان نامسلمان در ایران بود، دوره ای که با وجود نامسلمانی قوم غالب، مدارای اعتقادی در دستور کار بود و یهودیان از این فرصت به دست آمده نهایت استفاده را نمودند.

عصر نامسلمانی ایلخانان و به ویژه عصر ایلخانی ارغون (حک ۶۹۰-۶۸۳) برای قوم یهود دوران طلایی فعالیت در صحنه سیاست و اقتصاد به شمار می رود. سعدالدوله یهودی و دیگر کارگزاران یهودی از این شرایط بیشترین استفاده را کردند و البته موفقیت نسبی به دست آوردند. در این پژوهش با در نظر داشتن پیشینه سیاسی، اجتماعی و اقتصادی یهودیان در تاریخ دوران اسلامی سعی در بررسی جایگاه و کارکردهای یهودیان در جامعه، حکومت و اقتصاد ایران شده است.

فهرست مطالب

عنوان..... صفحه

فصل اول : مقدمه و کلیات طرح تحقیق

- ۱-۱ مقدمه ۶
- ۱-۲ مساله تحقیق ۷
- ۱-۳ سوالات تحقیق ۸
- ۱-۴ فرضیات ۸
- ۱-۵ تعریف مفاهیم تحقیق ۹
- ۱-۶ اهداف تحقیق ۹
- ۱-۷ ضرورت و پیشینه تحقیق ۱۰
- ۱-۸ روش تحقیق ۱۰
- ۱-۹ نقد و بررسی منابع ۱۱

فصل دوم : اوضاع اعتقادی در دوران میانه

- ۲-۱ جایگاه مسلمانان در قرون میانه ۱۶
- ۲-۱-۱ سنت ۱۶
- ۲-۱-۲ تشیع ۲۱
- ۲-۲ جریانات غیر رسمی ۳۰
- ۲-۲-۱ تصوف ۳۰
- ۲-۲-۲ فتوت ۳۴
- ۲-۳ زرتشت ۳۷

۲-۳-۱ پراکندگی جغرافیایی زرتشتیان ۴۲

فصل سوم : جایگاه یهود در دوران میانه

۲-۱ پیشینه حضور یهود در ایران ۴۵

۳-۲ جایگاه یهودیان در زمان خلفای عباسی ۵۳

۳-۳ پراکندگی جغرافیایی یهود در دوران میانه ۵۷

۳-۳-۱ اصفهان ۵۷

۳-۳-۲ فارس ۶۰

۳-۳-۳ خراسان ۶۱

۳-۳-۴ خوزستان ۶۴

۳-۳-۵ همدان ۶۴

۳-۴ جایگاه سیاسی یهود در دوران میانه ۶۷

۳-۴-۱ جایگاه سیاسی یهود در عهد آل بویه ۶۷

۳-۴-۲ جایگاه سیاسی یهود در عهد غزنویان ۶۸

۳-۴-۳ جایگاه سیاسی یهود در عهد سلجوقیان ۶۹

۳-۴-۴ جایگاه سیاسی یهود در عهد خوارزمشاهیان ۷۳

۳-۵ جایگاه اقتصادی یهود در دوران میانه ۷۳

۳-۶ جایگاه فرهنگی یهود در دوران میانه ۷۷

۳-۶-۱ اندیشمندان یهود در دوران میانه ۸۰

۳-۶-۲ آثار ادبی یهود در دوران میانه ۸۴

فصل چهارم : اوضاع اعتقادی ایران در دوران ایلخانان

- ۲-۱ شمنیسم ۸۸
- ۴-۲ بودایسم ۹۲
- ۴-۳ مسیحیت ۹۷
- ۴-۴ اوضاع اعتقادی مسلمانان در عهد ایلخانان ۱۰۸
- ۴-۴-۱ سنت ۱۰۹
- ۴-۴-۲ تشیع ۱۱۳
- ۴-۵ جریانات غیر رسمی ۱۱۸
- ۴-۵-۱ تصوف ۱۱۸
- ۴-۵-۲ فتوت ۱۲۲

فصل پنجم : جایگاه یهودیان در عصر ایلخانان

- ۲-۱ یهودیان در میان اقوام ترک و مغول ۱۲۶
- ۵-۱-۱ حکومت خزران ۱۳۰
- ۵-۱-۲ زبان و نژاد خزران ۱۳۴
- ۵-۱-۳ اقتصاد خزران ۱۳۵
- ۵-۱-۴ دین خزران ۱۳۷
- ۵-۱-۵ انحطاط خزران ۱۳۹
- ۵-۲ موقعیت یهودیان در دوران تهاجم مغول تا شکل گیری ۱۴۰
- ۵-۳ تشکیل حکومت ایلخانی و موقعیت یهودیان ۱۵۳

- ۱-۳-۵ هلاکو ۱۵۳
- ۲-۳-۵ آباقا ۱۵۵
- ۳-۳-۵ احمد تکودار ۱۵۵
- ۴-۳-۵ ارغون ۱۵۷
- ۵-۳-۵ گیخاتو ۱۵۸
- ۶-۳-۵ بایدو ۱۵۹
- ۷-۳-۵ ایلخانان مسلمان ۱۵۹
- ۴-۵ جایگاه سیاسی و اقتصادی یهودیان ۱۶۰
- ۱-۴-۵ سعدالدوله ۱۶۰
- ۲-۴-۵ قضاوت پیرامون حاکمیت سعدالدوله ۱۷۱
- ۳-۴-۵ رشیدالدین فضل الله ۱۷۲
- ۴-۴-۵ دین رشیدالدین فضل الله ۱۷۷
- ۵-۴-۵ اقدامات فرهنگی و اقتصادی رشیدالدین فضل الله ۱۸۲
- ۵-۵ جایگاه فرهنگی یهودیان در دوره ایلخانان ۱۸۶
- نتیجه گیری ۱۸۹
- کتاب نامه ۱۹۱

فصل اول :

مقدمه و کلیات

طرح تحقیق

۱-۱ مقدمه:

پژوهش درباره اقلیت های دینی یکی از موضوعات جالب در تاریخ محسوب می شود. در این میان قوم یهود به دلیل حضور دیرینه اش در ایران و فراز و نشیب های فراوانی که در مدت حضورش در این کشور به خود دیده است جالب توجه است. یهود قومی است که در طول تاریخ، چندان مطلوب ملت ها نبوده و همیشه به دیده نفرت به آن ها نگریسته شده است و این قوم مردمانی هستند که در معرض بدترین تهمت ها و بدبینی ها قرار گرفته و سخت ترین آزارها را متحمل شده اند. فشار و تحمیل بر اقلیت یهود، که از قدرت سیاسی برخوردار نبودند، باعث شد که آن ها به کسب ثروت پردازند و در این راه از هر وسیله ای بهره گیرند تا به این طریق حربه ای در مقابل اعمال زور به دست آورند و در طی قرون و اعصار، رفته رفته این کوشش صفت ثانوی آن ها شد و در همه جا یهودیان به مال اندوزی، مادیگری، زیرکی، خست و حيله گری معروف گردیدند و این هویت کاذب بیش از آن که به تحبیب یهودیان کمک کند، کینه و نفرت دیگران را برانگیخت. گذشته از مال اندوزی، یهودیان به دانش اندوزی نیز روی آوردند و این سبب شد که در بین این قوم هنرمندان و دانشمندان و علمای برجسته ای ظهور کنند و آثار گرانبهایی به گنجینه دانش و هنر بشری تقدیم نمایند.

دین یهود چنان با قومیت این مردم در آمیخته است که معرف ملیت آنان شد و یهودیان به صورت یک ملت متمایز شده در میان ملل مختلف موجودیت خود را حفظ کردند تنها مسئله دین سبب تمایز این قوم با اقوام دیگر نیست بلکه علقه های مستحکم درونی میان این قوم و تلاش در جهت حفظ استقلال باعث شد که این قوم در درون خود محصور شود و همیشه در صدد حفظ فاصله خود با اقوام دیگر باشد، چرا که قوم یهود از بین رفتن حصار خود را به معنای از بین رفتن هویت جمعی قوم خود می پندارد. اگرچه این اندیشه بازتابی است از عقیده یهود که مبتنی بر تقدس بنی اسرائیل است، یهودیان با توجه به اعتقادشان مبنی بر برگزیدگی خود، میثاق با یهوه و اعطای ارض موعود به آنان

باعث شده که در طول تاریخ به انزوا و جدایی از سایر اقوام کشیده شوند . اگرچه این انزوا بر مبنای تفکر دینی بوده است اما انعکاس بیرونی این تفکر در طول تاریخ ، باعث خصلت هایی در میان یهودیان شده است که توجه به آن ها همانند اهرمی در تحلیل تاریخ یهودیان در سرزمین های گوناگون می تواند عمل کند . از مهم ترین این خصلت ها مسئله مهاجرت در میان این قوم است آن ها همواره به جاهایی نقل مکان می کردند که از قدرت سیاسی و تجاری برخوردار باشد و یهودیان ایران نیز از این قاعده مستثنی نبوده و شهرها و مراکز مهم تجاری بیشترین جمعیت یهودی را در خود داشته است .

۲-۱- مساله تحقیق :

از دورترین ایام تاریخ ایران ، یهودیان همواره در ایران حضور داشته و با وجود این که به لحاظ جمعیتی ، تعداد آن ها نسبت به سایر هم وطنان خود ناچیز بوده است ، اما همین حضور و ادامه زندگی مشترک قبل و بعد از اسلام نشانه های گویایی از جایگاه اقتصادی و اجتماعی آن هاست . اگرچه تاثیرپذیری این قوم از آداب و رسوم ایرانی ، به ویژه سنن باستانی قابل توجه است اما یهودیان ملتی بوده اند که به هر نحو ممکن اعتقادات خویش را نگه داشته و کمتر به کیش و آئین دیگری روی آورده اند . در عین حال باید دانست که اسلام عاملی تعیین کننده در نحوه برخورد حکام و مردم با این قوم گردیده و شرایط لازم را برای یک زندگی آرام در کنار دو قوم ایرانی و ترک مهیا نموده است . در ایران قرون اسلامی (قرون سوم تا هشتم ه.ق) آزادی عمل بیشتری به یهودیان داده شد . یهودیان سعی بر آن داشته اند که صرف نظر از دیدگاه اعتقادی جامعه با بهره گیری از کارکردهای اقتصادی ، خویشان را به جامعه و حکومت معرفی کنند و به این ترتیب جایگاه اجتماعی خویش را تثبیت نمایند . علیرغم تلاش های مداوم یهودیان برای تثبیت موقعیت اجتماعی خود ، بررسی تاثیر کارکردهای اقتصادی آن ها در تعیین موقعیت های عمومی و به ویژه جایگاه اجتماعی شان نکته مهمی است که تا

کنون با یک رویکرد جامعه شناختی مورد مطالعه قرار نگرفته است. بنابراین، آن چه در این پژوهش مورد نظر قرار می گیرد، بررسی وضعیت اقتصادی و اجتماعی یهودیان در قرون سوم تا هشتم ه.ق، به خصوص جایگاه اقتصادی و اجتماعی آن ها در عهد ایلخانان است.

۱-۳-سوالات تحقیق:

سوال اصلی:

- کارکردهای اقتصادی یهود در دوران میانه در جایگاه سیاسی و اجتماعی آن ها چه تاثیری داشته است؟

سوالات فرعی:

- ۱- هدف یهودیان از رونق دادن به فعالیت های اقتصادی در دوران میانه چه بوده است؟
- ۲- برخورد حکومت عصر ایلخانی با قوم یهود چگونه بوده است؟

۴-۱-فرضیات تحقیق :

فرضیه اصلی :

یهودیان با تکیه بر فعالیت های اقتصادی نقش و کارکرد اجتماعی و سیاسی خود را در عصر ارغون ایلخانی رونق بخشیدند.

فرضیات فرعی:

- ۱- یهودیان با پرداختن به فعالیت های اقتصادی سعی در تثبیت جایگاه اجتماعی خویش داشتند .
- ۲- ایلخانان در راستای نیازهای سیاسی و اقتصادی خویش یهودیان را مورد توجه قرار می دادند .

۵-۱- تعریف مفاهیم تحقیق**ایلخانان:**

آباقا و جانشینان دیگر هلاکو را که از تاریخ مرگ او تا انقراض این سلسله در ایران سلطنت کرده اند سلسله سلاطین مغول یا ایلخانان می گویند. سلسله ایشان چون دیگر چندان ارتباطی با خوانین مغولستان نداشته و مطیع دربار قراقروم نبوده سلسله مستقلی محسوب می شود و از تاریخ جلوس آباقا به بعد به تدریج از نفوذ و حکم خوانین اصلی مغولستان در ایران کاسته می شود و جانشینان هلاکو راه و رسم سلاطین ایران را پیش گرفته و در حقیقت یک طبقه از پادشاهان این مملکت به شمار می روند.

دوره میانه:

برای قرون میانه نمی توان حدود و ثغور و زمان مشخصی را قائل شد اما در این پژوهش قرون سوم تا هشتم ه.ق مد نظر می باشد.

یهود:

یکی از ادیان آسمانی محسوب می شود که فراز و فرود های تاریخی بی شماری را گذرانده و معتقدان به آن در تاریخ ایران - در اعصار مختلف - حضور مستمری داشته اند. پیروان این آئین را یهودی می نامند که اغلب آن ها را با لقب بنی اسرائیل می شناسند. آن ها در شهر « کنعان » که از اراضی فلسطین می باشد، اقامت داشتند.

۶-۱- اهداف تحقیق :

اهداف پژوهش عبارتند از :

۱ - بررسی عوامل تأثیر گذار اقتصادی در جایگاه سیاسی و اجتماعی یهودیان ایران در دوره مورد

بحث .

۲ - مطالعه جایگاه یهودیان در قرون میانه و دوره ایلخانان .

کاربرد هایی که از این تحقیق متصور است شامل بررسی رفتارهای اجتماعی و سیاسی مردم و حکومت های ایرانی اسلامی طی دوره های تاریخی (سوم ه.ق تا هشتم ه.ق) نسبت به قوم یهود است و این که فرهنگ ایرانی اسلامی همواره نسبت به اقلیت های مذهبی دیدگاه مناسبی داشته و به عنوان یک اقلیت ایرانی همواره مورد احترام بوده اند . فرهنگ ایرانی با نشأت گرفتن از اسلام از تمام اقلیت های مذهبی به عنوان یک شهروند ایرانی تا زمانی که حسن نیت داشته اند حمایت می نمود .

۷-۱- ضرورت و پیشینه تحقیق :

هر چند درباره دین یهود و سیر تاریخی آن به صورت مستقل و یا در جوف کتب تاریخ ادیان پژوهش هایی صورت گرفته است ، اما تحقیق مستقلی که جایگاه اقتصادی و اجتماعی آن ها را در جامعه ایرانی بررسی کند وجود ندارد . از این حیث انجام پژوهشی درباره موضوع اخیر ، ضرورت خود را محفوظ می دارد .

۸-۱- روش تحقیق :

روش تحقیق بر مبنای اصول تحقیقات تاریخی است به این صورت که منابع بعد از شناسایی دقیق ، مورد مطالعه قرار گرفته و اطلاعات موجود در آن ها استخراج شده است . در این تحقیق سعی می شود در مورد یک خبر به منابع متعددی رجوع کرده و اطلاعات بعد از مقایسه با یکدیگر و با بهره گیری از درک و فهم نویسنده نوشته شود . طبقه بندی اطلاعات فیش ها بر اساس سوالات تحقیق خواهد بود . همه کوشش نویسنده بر آن است که از آوردن مطالب فاقد شواهد تاریخی خودداری کرده و

تحلیل های ارائه شده نیز با واقعیت های تاریخی هم خوانی داشته باشد و در تجزیه و تحلیل اطلاعات ، بهره گیری از روش تاریخی و دو ویژگی توصیفی ، تحلیلی مورد توجه بوده است .

۹-۱- نقد و بررسی منابع :

بررسی منابع مورد استفاده در پژوهش حاضر شامل منابع تاریخی (تواریخ محلی ، تواریخ عمومی ، تواریخ سلسله ای) منابع جغرافیایی ، سفرنامه ها و تحقیقات جدید می باشد.

جامع التواریخ (تألیف ۷۱۰ هـ.ق):

این کتاب تألیف رشیدالدین فضل ا... همدانی و مهم ترین منبع دوره ایلخانان مغول می باشد . رشیدالدین در زمان آباخان (۶۸۰-۶۶۳ هـ.ق) وارد دربار و در عهد غازان خان (۷۰۳-۶۹۴ هـ.ق) به وزارت رسید . وی علاوه بر تصدی کار مهم وزارت در کشور وسیع ایلخانی برای به وجود آوردن اثر عظیم و جامع خود به دستور سلطان محمود غازان ، با بررسی و جمع آوری منابع قدیمی راجع به مغول و دسترسی به آلتان دبتر و اطلاعات شفاهی به نوشتن این اثر عظیم برخاست . اثر وی بهترین و کامل ترین اثر در شناخت وضعیت و شرح قبایل مغول بوده و این موضوع موجب منحصر به فرد شدن آن گشت .

رشیدالدین خود اصلاً یهودی بوده است ، از این رو از مسائل یهودیان جامعه ایران آگاه بوده و پس از تشرف به دین اسلام تلاش های وسیعی انجام داده تا نشان دهد که به یهودیت به هیچ عنوان تعلق و وابستگی ندارد و در کتاب بزرگ و با ارزشش نیز سعی می کند پیرامون مسائل مذهبی یهود و نصاری و سایر نحله ها بحثی نکند ، بلکه قسمت اعظم کار خود را بر اثبات مسلمان بودن غازان متمرکز

می کند و شاید این تلاش برای آن صورت می گرفت که رشید الدین خود را در برابر بدخواهانی که نسبت یهودی به وی می دادند تبرئه نماید .

تجزیه الامصار و تجزیه الاعصار (تاریخ و صاف) (تألیف ۷۱۲ هـ.ق):

تألیف شرف الدین عبدا... شیرازی (وصاف الحضرة) از منابع با ارزش مربوط به سال های (۶۵۶-۷۲۳ هـ.ق) است . تاریخ و صاف از نظر ادبی دارای نثری پیچیده و جذاب است . صنایع ادبی متن سبب شده تا جنبه های تاریخی با اشاره و ایما و ایهام ابراز شوند ولی در عین حال از نظر کار تاریخی در درجه بالایی از اهمیت قرار دارد . **وصاف** کتابش را تکمله تاریخ جهانگشا می داند و حتی بسیاری از گزارش هایی را که در کتابش درج کرده جامع التواریخ فاقد آن است . وی برخلاف مورخان معاصرش از یهود و نصاری به بدی یاد می کند و بسیاری از آنان را به تمسخر می گیرد . وی به سرنوشت سعدالدوله یهودی بیشتر از سایر مورخان پرداخته و تا حدی دورنمای وضع یهود را روشن می کند ، از این جهت تاریخ و صاف می تواند مورد استفاده واقع شود و نارسایی های موجود در سایر نوشته های فارسی این عهد را برطرف کند . رویه و صاف در مورد سعدالدوله مورد توجه مورخان بعد از او قرار گرفت از جمله خواندمیر در حبیب السیر و دستورالوزراء و مستوفی در تاریخ گزیده و میرخواند در روضه الصفا .

حوادث الجامعه و التجارب النافعه :

اثر کمال الدین عبدالرزاق بغدادی معروف به ابن الفوطی (۷۲۲-۶۴۲ هـ.ق) مشتمل بر وقایع قرن هفتم هـ.ق که حوادث ۲۵ سال اول آن از بین رفته است . کتاب از شرح وقایع سال ۶۲۶ هـ.ق شروع می شود . این کتاب حاوی مطالب جالبی درباره زندگی مسیحیان و یهودیان است .

از میان منابع جغرافیایی عمدتاً مسالک الممالک ها تنها در مورد پراکندگی جغرافیایی یهودیان و زرتشتیان اطلاعاتی را در اختیار ما می گذارد از جمله صوره الارض ابن حوقل ، مسالک ممالک اصطخری ، مختصرالبلدان همدانی و غیره در زمره همین منابع قرار دارد . از میان سفرنامه های مورد استفاده در این تحقیق باید از سفرنامه مارکوپولو ، سفرنامه ابن بطوطه ، سفرنامه ابن فضلان و سفرنامه بنیامین نام برد . تنها سفرنامه ای که در مورد یهودیان ایران اطلاعاتی در اختیار ما قرار می دهد سفرنامه بنیامین است . بنیامین سیاح اسپانیایی از روحانیون مذهبی یهودی می باشد که هدف او از سفرش بررسی وضعیت جوامع یهودی خارج از اسپانیا بوده است تا در صورت مثبت بودن شرایط امکان مهاجرت یهودیان اسپانیا را فراهم سازد . داستان های این سفرنامه بسیار متنوع و همراه با حکایاتی است . صرف نظر از این حکایات که این سفرنامه را مخدوش کرده ، آن چه باقی می ماند یک متن تاریخی معتبر است . تمام حوادث تاریخی و مکان هایی که در این سفرنامه به آن ها اشاره شده در آثار دیگر مورد تأیید قرار می گیرد . این سفرنامه به عنوان یک سند تاریخی معتبر به شهرت رسیده و به بیشتر زبان های دنیا ترجمه شده است که به علت مطالب متنوع و فراوان یک منبع غنی برای تحقیق در تاریخ قرون وسطی است . وی نخستین کسی است که از چگونگی وضع آرامگاه دانیال در شوش ، مقبره عزرا در شمال بصره و وجود مقابر استر و مردخای در همدان و روابط یهودیان با اسماعیلیان و ترکان غز اطلاعات مفیدی باقی گذاشته است ، با این حال استفاده از این سفرنامه همواره باید با احتیاط باشد زیرا وی غالباً تعداد یهودیان شهرها را به خانوار ذکر کرده است که نمی تواند درست باشد .

مطالعات و تحقیقات جدید صورت گرفته در این مورد بسیار اندک بوده است . عمده ترین و مستقل ترین کتاب نوشته شده ، تاریخ یهود در ایران ، اثر حبیب لوی می باشد و آن هم در سه مجلد که سعی کرده تاریخ یهود را از قدیمی ترین ازمینه تا دوران اواخر پهلوی به رشته تحریر درآورد . این

اثر بسیار جانبدارانه و بدون استناد به منابع کهن نوشته شده است و تنها به محاسن و نیکی های این قوم نظر داشته است .